

SÆTNINGSKNUDER - OG ROLE AND REFERENCE GRAMMAR

Af Anne Jensen (Københavns Universitet)

1. Indledning

Sætningsknuder udgør en del af de konstruktioner der inden for lingvistikken er blevet betegnet som *island phenomena* og *unbounded dependencies* - fordi det element der står initialt i en matrixsætning, har syntaktisk funktion i en underordnet sætning. Fænomenet har været genstand for stor opmærksomhed inden for bl.a. det generative paradigme, hvor begrebet *subjacency* har været centralt i de forklaringer man har opstillet på restriktioner for *unbounded dependencies*. Netop på grund af den store opmærksomhed er fænomenet også blevet analyseret i den funktionelt baserede teori *Role and Reference Grammar* (herefter RRG).

I det følgende opstilles der i afsnit 2 fire underkategorier af kategorien sætningsknude i dansk. I afsnit 3 analyseres knuderne i RRG - af analysen fremgår det at ikke alle underkategorier kan forklares inden for teorien. De træk der i dansk er afgørende for konstruktionernes acceptabilitet, præsenteres og diskuteres i afsnit 4.

Eftersom sætningsknude oftest anvendes i talesprog, er det empiriske grundlag for min undersøgelse talesprog, nemlig 9 interview fra talesprogskorpusset *BySoc*, 2 samtaler og en tv-udsendelse fra det sidste Folketingsvalg - i alt lidt over 18 timers tale. Antallet af knuder i det korpus er 230. Desuden har jeg inddraget observationer og min egen intuition.

2. Fire kategorier af sætningsknuder

De 4 kategorier af sætningsknuder er opstillet ud fra syntaktiske og semantiske kriterier, dvs. relationen mellem matrixsætningen og den underordnede sætning. I den første kategori er den underordnede sætning argument til prædikatet i matrixsætningen, dvs. en kompletiv bisætning, som det fremgår af eksempel (1), stregen i parentes angiver den position hvor elementet i fundamentfeltet, dvs. *det*, ville stå i en konstruktion uden knude - som den i (2):

(1) *det tror jeg bare () er en gammel skrøne (BySoc)*

(2) *jeg tror bare det er en gammel skrøne*

I den anden kategori er den underordnede sætning en såkaldt relativsætning i en præsenterende relativkonstruktion (Lambrecht 1988:322):

(3) *og det var der sku nogen der ikke forstod () (BySoc)*

Den underordnede sætning er adverbial i den tredje underkategori af knuder:

(4) *det tog jeg ned til Køge for at lære () (observation)*

(5) *det blev hun smaddersur fordi jeg sagde () (observation)*

I den fjerde og sidste underkategori er den underordnede sætning modificerende, enten udtrykt som en restriktiv relativsætning eller som en infinitivsætning:

(6) *det hus kender jeg den mand som har købt ()*

(7) *det regnskab har hun påtaget sig opgaven at revidere ()*

3. Analyse af sætningsknuder i RRG

I RRG anskues de restriktioner der universelt gælder for knuder og andre *island phenomena*, som en interaktion mellem informationsstruktur og syntaktisk struktur:

(8) "*The potential focus domain in complex sentences*

A subordinate clause may be within the potential focus domain if it is a direct daughter of (a direct daughter of...) the clause node which is modified by the illocutionary force operator." (Van Valin 1993: 121, Van Valin & LaPolla 1997: 619)

(9) "*Constraints on question formation...*

The element questioned...[og elementet i *precore slot* i deklarativ sætninger, AJ] must function in a clause which is within the potential focus domain of the sentence." (Van Valin 1993: 143, Van Valin & LaPolla 1997: 621)

Fokusdomænet er den del af en sætning hvori sætningsfokus kan forekomme.

RRG-repræsentationen af knuden i (1) ses i bilag 1. Den er et eksempel på den type nexusrelation der i RRG kaldes *clausal subordination*, hvor en sætning er indlejret i en anden. Den indlejrede sætning er en direkte datter af den knude i repræsentationen der modificeres af operatoren for illokutionær kraft. Ifølge princippet under (8) er den underordnede sætning inden for det potentielle fokusdomæne, og derfor overholder konstruktionen restriktionen i (9).

Knuden i (4) er et eksempel på en anden nexustype, nemlig (*clausal*) *core cosubordination*, dvs. at to *cores* deler et argument og er i skopus af operatorer som negation og modalitet. RRG-repræsentationen er gengivet i bilag 2. Elementet i fundamentfeltet eller det der i RRG kaldes *precore slot*, har syntaktisk funktion i en *core* der er del af selve sætningen, og derfor overholder knuden restriktionerne i (8)-(9).

Også i knuden under (5) er den underordnede sætning et adverbial, og konstruktionen er som knuden i (1) et eksempel på *clausal subordination*; RRG-repræsentationen er at se i bilag 3. En adverbial bisætning modificerer kernen eller *core* og er del af matrixsætningens periferi. I modsætning til den underordnede sætning i (4) er den ikke en direkte datter af den knude i repræsentationen der modificeres af operatoren for illokutionær kraft. Som en konsekvens af at adverbialet er en konstituent i matrixsætningen, er adverbialsætningen i sin helhed inden for det potentielle fokusdomæne - som én informationsenhed. Men fokusdomænet strækker sig ikke ind i selve adverbialsætningen (1997: 486), og derfor er *det* i fundamentfeltet eller *precore sloten* konstituent i en sætning hvis konstituent er uden for det potentielle fokusdomæne. Knuden i (5) overskrider derfor restriktionen i (9).

Det samme gælder for konstruktionerne i (3) og (6), forudsat at den underordnede sætning i den præsenterende relativkonstruktion i (3) analyseres som en restriktiv relativsætning - RRG-repræsentationen af (6) er opført i bilag. Inden for RRG analyseres en restriktiv relativsætning som *NP subordination*, dvs. samme type relation som i (1) og (5). Relativsætningen modificerer substantivet og er del af NP'ets periferi fordi sætningen er optionel og ikke er argument til kernen i NP'et. Relativsætningen er ikke en direkte datter af den knude der modificeres af operatoren for illokutionær kraft. Derfor er *det hus* i *precore sloten* konstituent i en sætning der ligger uden for det potentielle fokusdomæne.

RRG-repræsentationen af (7) ses i bilag 5. Så vidt jeg kan skønne, er NP'et med infinitivkomplement i (7) på *core cosubordination* på NP-niveau (1997: 494ff), dvs. at begge *cores* er inden for skopus af fx operatoren definhed. Hvis analysen er korrekt¹, er elementet i fundamentfeltet, dvs. *det regnskab*, konstituent i en sætning der er inden for det potentielle fokusdomæne, og knuden overholder derfor restriktionen i (9).

Som det fremgår af analyserne, overtræder nogle danske sætningsknuder restriktionerne i RRG, og Van Valin & LaPolla (1997: 622) noterer at hverken konstituenten i en adverbialsætning eller i en restriktiv relativsætning kan være inden for det potentielle fokusdomæne. I det næste afsnit

¹Hvis at revidere *det regnskab* analyseres som argument til *opgaven*, er der tale om *core_N subordination*. I så fald indgår infinitivsætningen i matrixsætningens *core* og knuden overholder så også restriktionerne i (8) og (9).

vil jeg opstille en foreløbig løsning på nogle, men ikke alle problemerne.

4. Forslag inden og uden for RRG

4.1 Sætningsknuder med adverbialsætninger - et spørgsmål om leksikalsk semantik

Inden for RRG repræsenterer restriktionen under (8) default-distributionen af det potentielle fokusdomæne i komplekse sætninger, og Van Valin og LaPolla (1997) nævner at andre faktorer kan interagere med (8), således at det potentielle fokusdomæne reduceres eller udvides. En af disse faktorer er leksikalsk semantik (1997: 630), og det er lige præcis det der gælder i forhold til knuderne i (5), hvor den underordnede sætning er adverbial.

De to sætninger i (10) (= (5)) og (11) har samme syntaktiske struktur, dvs. at adverbialsætningen tilhører matrixsætningens periferi:

(10) *det blev hun smaddersur fordi jeg sagde (.)*

(11) **det gik hun fordi jeg sagde (.)*

Det der adskiller de to sætninger, er matrixprædikatet. I (10) koder matrixprædikatet en psykologisk (eller fysisk) tilstand, og adverbialsætningen koder årsagen til den tilstand eller den stimulus der fremprovokerer tilstanden. I (11) derimod koder matrixprædikatet ikke en psykologisk tilstand, og derfor er sætningen uacceptabel.

4.2 Præsenterende relativkonstruktioner

Tidligere gik jeg ud fra at en præsenterende relativkonstruktion som den i (3) har samme syntaktiske repræsentation som en konstruktion med en restriktiv relativsætning. Der er dog semantiske og pragmatiske forskelle mellem de to typer konstruktioner. Funktionen af matrixsætningen i den præsenterende relativkonstruktion er ifølge Lambrecht (1988:322) udelukkende at introducere eller forankre en ny entitet i diskursen, mens den underordnede sætning koder det sagforhold hvori den introducerede størrelse deltager. Som Lambrecht skriver, vil matrixsætningen ".....tend[s] to loose its semantic autonomy as an existential (or presentational) assertion" (1988: 330), og dens eneste funktion er at nævne den referent som der tales om i den underordnede sætning. Desuden er det propositionelle indhold af den underordnede sætning i konstruktionen ikke præsupponeret, som det normalt er i en restriktiv relativsætning.

Grunden til at restriktionen i (8) overtrædes, og fokusdomænet udstrækkes til at omfatte

strukturelle konfigurationer hvor det ellers ikke er tilladt, kan altså ikke tilskrives leksikalsk semantik. I stedet må det tilskrives hele konstruktionens semantiske og pragmatiske indhold, dertil kommer så knuders diskursfunktion og andre sprogspecifikke træk som jeg vender tilbage til i afsnit 4.4. Først det vil jeg kort diskutere relativkonstruktionen i (6).

4.3 Relativkonstruktioner

Erteschik-Shir (1982) og Erteschik-Shir & Lappin (1979) har argumenteret for at restriktioner for *extraction* ud af relativsætninger i dansk er semantiske, dvs. at hvis matrixsætningen er semantisk relativt tom, eller hvis det substantiv der modificeres, er ubestemt eller generisk, kan der dannes knude. Ingen af de to betingelser opfyldt i eksemplerne (12)-(14), for matrixsætningen er ikke semantisk tom, og det relativerede substantiv er hverken ubestemt eller generisk:

(12) *det forslag hørte jeg faktisk de socialdemokrater der stemte for* ()

(13) *det billede så jeg ham der har malet* ()

(14) *den kamp kender jeg den dommer der dømte* ()

Ifølge princippet om *pragmatic-aboutness* skulle sætningerne i (12)-(14) være uacceptable. Den restriktion indgår i RRG-forklaringen på *island*-fænomener:

(15) "*Pragmatic-aboutness condition on topicalizations and relativization*

The sentence fragment following a topical element in the precore slot or a restrictive relative clause must be pragmatically interpretable as being about the precore slot element or the head noun." (Van Valin & LaPolla 1997: 627)

For at en sætning kan fortolkes som værende om referenten for et element, skal det være muligt at danne en anden sætning med samme struktur. Og det pågældende element skal fungere som fokus i en assertion som sætningen kan udtrykke. Van Valin og LaPolla (1997: 627) illustrerer det ved hjælp af eksemplet i (16), hvor sætningsfragmentet *Mulder believes Scully hid* kun kan hævdes at være om elementet *those files* hvis det er muligt at konstruere en sætning hvori *those files* udtrykker assertionens fokus:

(16) *those files Mulder believes Scully hid* ()

Sætningen *Mulder believes Scully hid those files* er en sådan sætning, og da kun den asserterede del af en ytring kan fortolkes som den del der negeres, kan man teste om *those files* faktisk er et muligt

fokusudtryk. Og det er det - som vist i (17):

(17) A: *Mulder believes Scully hid those files*

B: *No, the keys*

(jf. Van Valin & LaPolla 1997: 628)

Derimod opfylder sætningsfragmenterne i (12)-(14) ikke betingelsen i (15), for ved at anvende negationstesten kan man ikke vise at sætningsfragmenterne pragmatisk kan fortolkes som værende om elementet i *precure sloten* - elementet er altså ikke et muligt fokusudtryk. For eksempel kan *den kamp* i (14) ikke negeres:

(18) A: *jeg kender den dommer der dømte den kamp*

B: *??nej, den første kamp*

Heller ikke i det her tilfælde kan man inddrage leksikalsk semantik for at forklare acceptabiliteten af knuderne under (12)-(14). Igen er man nødt til at inddrage nogle sprogspecifikke træk og knuders diskursfunktion.

4.4 Sprogspecifikke træk der tilsidesætter RRG-principperne

Det er ikke muligt at opstille en forklaring inden for rammerne af RRG, i stedet vil jeg argumentere for at acceptabiliteten af konstruktionerne i (3), (5)-(6), (12)-(14) og andre konstruktioner skyldes interaktionen af fire træk i dansk: For det første fremflytning til *precure sloten* eller fundamentfeltet i simple sætninger, for det andet diskursfunktionen af knuder, for det tredje - som jeg allerede har vist i 4.1 - leksikalsk semantik, og for det fjerde placeringen af modale elementer.

4.4.1 Fremflytning til fundamentfeltet

I dansk anvendes fremflytning til *precure sloten* eller fundamentfeltet tit i simple sætninger. I (19) og (20) er henholdsvis *dengang* og *ham der* placeret i fundamentfeltet:

(19) *dengang havde hun også et barn* (BySoc)

(20) *ham der kan jeg ikke så godt li'* (BySoc)

Den type konstruktioner er helt almindelige i dansk og udnytter den samme position, dvs.

fundamentfeltet, som i knuder. Det vil sige at man i knuder blot følger et normalt mønster over 2 i stedet for 1 sætning (jf. Falster Jacobsen 1995: 72). Ved at sammenligne (21) og (22) kan man se at NPet *højesteretssagfører* står i samme position i knuden i (21) og i den simple sætning i (22):

(21) *højesteretssagfører tror jeg da han var () (BySoc)*

(22) *højesteretssagfører var han da*

4.4.2 Knuders diskursfunktion

Resultatet af en pilotundersøgelse viste at knuder overvejende bruges til at kommentere indholdet af en forudgående ytring, det kan enten være talers egen eller en anden talers. I (23) er knuden talers kommentar til sin egen ytring, *det* i fundamentfeltet er anafor for den forudgående proposition 'de er ikke begyndt på nogen regeringsforhandlinger':

(23) *de er jo ikke begyndt på nogen regeringsforhandlinger det synes jeg () er meget betryggende* (Jette Gottlieb i valgudsendelse)

Jeg vil hævde at informationsstrukturen i knuden i (23) er topik-comment og inddrager Lambrechts teori om informationsstruktur, herunder hans definition af topik:

(24) "A referent is interpreted as the topic of a proposition if in a given situation the proposition is constructed as being about this referent, i.e. as expressing information which is relevant to and which increases the addressee's knowledge of this referent" (Lambrecht 1994: 131)

I (23) er pronominet *det* i fundamentfeltet topikudtryk fordi resten af sætningen handler om referencen for det, nemlig sagforholdet 'de er ikke begyndt på nogen regeringsforhandlinger'.

Ifølge Lambrecht er diskursfunktionen af en assertion med topik-comment informationsstruktur pragmatisk at prædicere en egenskab om en allerede etableret diskursreferent (1994: 126). Og den størrelse skal være kognitivt tilgængelig for lytterne for at de kan identificere den. Pronominal kodning er ifølge Lambrecht (1994) og Chafe (1994) den klareste evidens for at en størrelse anses for at være kognitivt aktiv. *det* i (28) repræsenterer altså kognitivt aktiv og dermed tilgængelig information.

Med det in mente vil jeg vende tilbage til knuderne i (3), (5) og (6), som ikke overholder *pragmatic-aboutness*-betingelsen i (15), eller rettere negationstesten. I (25) og (26) har jeg konstrueret eksempler med knuderne som kommentarer til en forudgående ytring:

(25) A: *jeg sagde til personaledirektøren at vi vil afspadsere vores overarbejde
det blev hun smaddersur fordi jeg sagde ()*

(26) A: *jeg tror det faldefærdige funkishus er blevet solgt*

B: *det kender jeg faktisk den mand der har købt ()*

Elementerne i fundamentfeltet, dvs. de to *det*'er, er anaforer for henholdsvis en proposition og et argument, og pronominerne koder kognitivt aktive størrelser. De er topikudtryk, og det propositionelle indhold af sætningsfragmenterne prædicerer noget om den størrelse.

Umiddelbart forekommer *pragmatic-aboutness*-betingelsen i (15) og Lambrechts definition af topik i (24) at være temmelig ens. Forskellen mellem dem er at *pragmatic-aboutness*-betingelsen kun omfatter funktionen af topik i selve sætningen, mens Lambrechts opfattelse af topik omfatter diskursfunktionen af topik, dvs. at topikudtrykket koder en etableret diskursentitet. Og det er det afgørende i forhold til dansk - netop fordi elementet i fundamentfeltet koder den type størrelse.

4.4.3 Modale elementer i hovedsætningen

Det fjerde træk er modale elementers placering i dansk. Modalverber står - som andre finitte verber - på den anden plads i sætningen. I den prototypiske eller mest anvendte knudetype udtrykker matrixsætningen epistemisk modalitet eller evidentialitet, og derfor kan matrixsætningen analyseres som et grammatisk element (jf. Falster Jacobsen 1995). Det finitte verbal i en knude står på samme plads som modalverbet i simple sætninger, som det fremgår ved at sammenligne (27) og (28):

(27) *det skulle være i orden*

(28) *det tror jeg () er i orden*

Ved at bruge knuden fokuserer taler på det modale element i sin ytring, således at *jeg tror* bliver fokusudtryk eller del af comment i (28). Man kan sige at brugen af topikudtryk, fx *det* i (28), netop er drevet frem af fokuseringen på den epistemiske modalitet.

5. Konklusion

Forklaringen på at nogle danske sætningsknuder ikke overholder restriktionerne i RRG - eller for den sags skyld restriktioner i en syntaktisk eller konfigurationelt baseret teori - skal findes i sprogspecifikke træk, hovedsagelig interaktionen mellem brugen af fremflytningen til

fundamentfeltet og knuders funktion i diskursen.

De knuder der ikke overholder principperne i RRG, er ikke særlig frekvente. Ved at bruge dem anvender de mere kreative og innovative danske sprogbrugere den prototypiske knude i (1) som model. De overfører den models 1) topologi, dvs. fremflytning til fundamentfeltet, og 2) diskursfunktionen at kommentere en størrelse i den forudgående diskurs til en anden type knude - og derved bruger de fundamentfeltet som pladsen for topikudtryk. Topologien og diskursfunktionen af prototypen afføder andre typer knuder, som dem jeg har præsenteret her.

Selv om jeg ikke har observeret knuder som den i (11) eller den tilsvarende i norsk, kan det ikke udelukkes at nogle danske sprogbrugere vil bruge en knude som den norske i (29). Den underordnede sætning i (29) er en adverbialsætning, og matrixprædikatet 'venta' koder ikke en psykologisk tilstand, dvs. at den semantiske restriktion jeg diskuterede i 4.1, overtrædes:

(29) *Den saka ventar vi her mens de ordnar* (Faarlund 1992: 117)

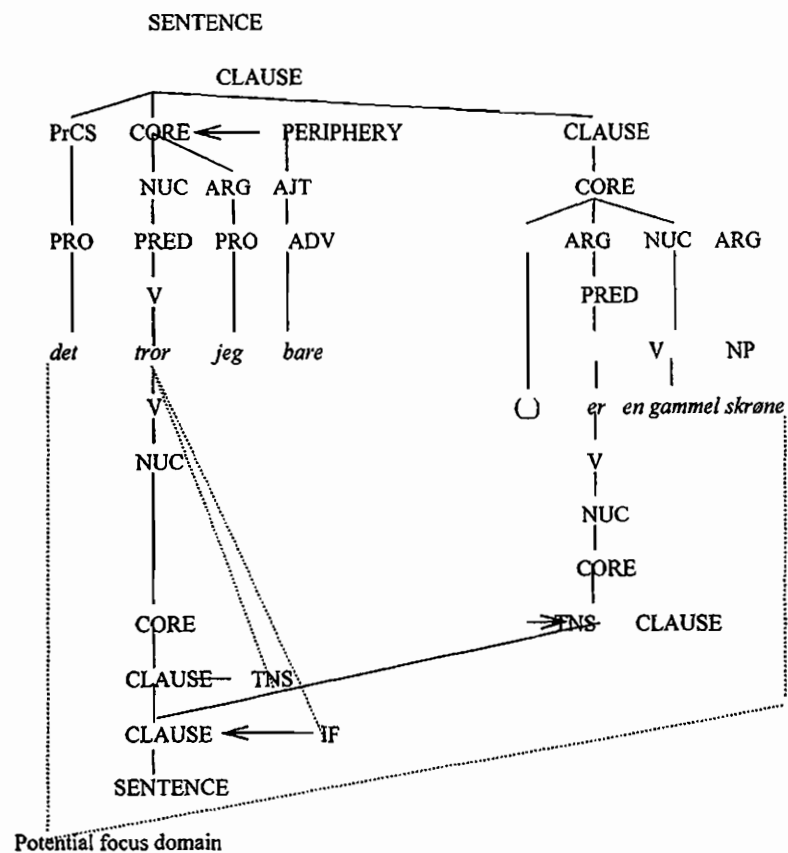
Den udbredte brug af fremflytning til fundamentfeltet i dansk (og norsk) er konventionelt bestemt af sprogbrugerne i de pågældende sprogsamfund, og jeg tror ikke at det er muligt at tilpasse den slags sprogspecifikke træk til restriktioner der skal gælde universelt.

Litteratur

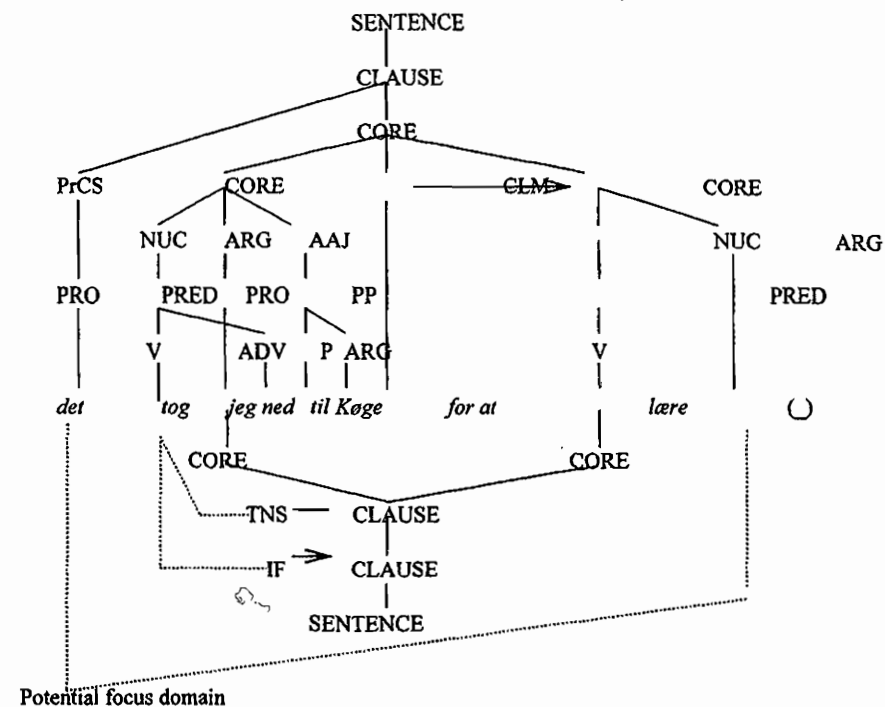
- Allwood, Jens. 1982. The Complex NP Constraint in Swedish. I: Engdahl, Elisabet & Eva Ejerhed (eds.) 1982:15-32.
- Andersson, Lars-Gunnar. 1982. What is Swedish an Exception to? Extraction and Island Constraints. I: Engdahl, Elisabet & Eva Ejerhed (eds.):33-46.
- Chomsky, Noam. 1986. *Barriers*. Cambridge Massachusetts: The MIT Press.
- Engdahl, Elisabet & Eva Ejerhed (eds.). 1982. *Readings on Unbounded Dependencies in Scandinavian Languages*. Umeå:Umeå Universitet.
- Engdahl, Elisabet. 1982. Restrictions on Unbounded Dependencies in Swedish. I: Engdahl, Elisabet & Eva Ejerhed (eds.):151-174.
- Erteschik-Shir, Nomi. 1982. Extractability from Relative Clauses and the Pragmatic Principle of Dominance. I: Engdahl, Elisabet & Eva Ejerhed (eds.):175-192.
- Erteschik-Shir, Nomi & Shalom Lappin. 1979. Dominance and the functional explanation of island phenomena. I: *Theoretical Linguistics*, Vol. 16, No. 1:43-86.
- Faarlund, Jan Terje. 1992. *Norsk syntaks i funksjonell perspektiv*. Oslo:Universitetsforlaget.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk Referansegrammatik*. Oslo:Universitetsforlaget.
- Falster Jakobsen, Lisbeth. 1978. Der dänische Satzknuten - mit Anleitungen zu seiner Übersetzung ins Deutsche. I: *Kopenhagener Beiträge zur Germanistischen Linguistik*. Vol. 14. Kopenhagen:Institut for germansk filologi. Københavns Universitet:83-131.
- Falster Jakobsen, Lisbeth. 1993. Noch einmal: die dänische und deutsche Satzverschränkung. Interpretation und Vergleich. I: Askedal, John Ole, Harald Bjorvand & Kurt Erich Schandorf

- (eds.). *Osloer Beiträge zur Germanistik, Band 16. Sprachgermanistik in Skandinavien II. Akten des III. Nordischen Germanistentreffens Mastemyr bei Oslo, 2.-5.6.1993*:215-228.
- Falster Jakobsen, Lisbeth. 1995. Sentence intertwining in Danish, seen from a Functional Grammar perspective. I: Devriendt, Betty, Louis Goossens & Johan van der Auwera (eds.) 1995:61-92.
- Heltoft, Lars. 1986b. Topologi og syntaks. I: *NyS 16/17*. København: Akademisk Forlag:105-130.
- Heltoft, Lars. 1992. Topologiens plads i en sprogteori. I: Gregersen, Frans (ed.). *Lingvistisk Festival. Sprogvidenskabelige Arbejdsrapporter fra Københavns Universitet*. København:LAAS:67-96.
- Heltoft, Lars. 1993. Revision af indholdsfeltet. I: Kunøe, Mette & Erik Vive Larsen (eds.). *4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus Universitet 8.-9. oktober 1992. Århus:Århus Universitet:119-133.
- Jensen, Anne. 1998. Sætningsknuder - en syntaktisk, semantisk og pragmatisk analyse af knudekonstruktioner i dansk. Speciale. Københavns Universitet.
- Jensen, Anne. 1999. Knuder, ikonicitet og struktur. I: *Funktionelle Fodnoter*. Dansk Funktionel Grammatik:14-30.
- Lambrecht, Knud. 1988. There was a farmer had a dog: Syntactic amalgams revisited. I: BLS, Vol. 14:319-339.
- Lambrecht, Knud. 1994. *Information Structure and Sentence Form*. Cambridge:Cambridge University Press.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik 4. Satser och meningar*. Stockholm:Svenska Akademien.
- Van Valin, Robert D. Jr. (ed.). 1993. *Advances in Role and Reference Grammar*. Amsterdam/Philadelphia:John Benjamins Publishing Company.
- Van Valin, Robert D. Jr. 1995. Toward a functionalist account of so-called extraction constraints. I: Devriendt, Betty, Louis Goossens & Johan van der Auwera (eds.). 1995:29-60.
- Van Valin, Robert D. Jr. & Randy J. LaPolla. 1997. *Syntax. Structure, Meaning and Function*. Cambridge:Cambridge University Press.

Potential focus domain

Potential focus domain

5

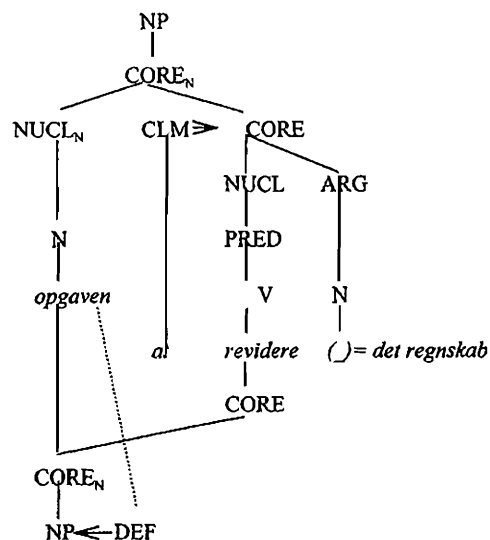
2

2

Bilag 5. RRG-repræsentation af (7) (core_N cosubordination)

det regnskab har hun påtaget sig opgaven at revidere ()

Forkortelser

AAJ	adverbielt argument
ADV	adverbium
AJT	adverbial
ARG	argument
CLM	clause linkage marker
DEF	bestemthed
IF	illokutionær kraft
NUC	nucleus
PrCS	precure slot (fundamentfelt)
PRED	prædikat
PRO	pronomen

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 2001

UDFORSKNINGEN AF KASUSSYSTEMET I ÆLDRE MIDDELDANSK - A CASE OF SQUINTING GRAMMAR?

Af Eva Skafte Jensen (Københavns Universitet)

Indledning

Vi går normalt ud fra at ældre middeldansk (herefter æmda.) har fire kasus - nemlig dem vi kender fra andre germanske sprog nom., akk., dat. og gen. - og at den grundlæggende kasus af disse fire er nominativen. Denne opfattelse får vi støttet på flere måder.

1) Selve termen **nominativ** eller **nævnefald** lader skinne igennem at netop denne form er ordets **navn**, dvs. den form som må antages at indeholde nominalets væsentligste og mest grundlæggende egenskaber. 2) Man taler om nominativ over for **oblikke** kasus osv. I ordet oblik, som betyder *skrå/skæv*, ligger der en negativ definition af disse kasus som "de andre kasus" / "dem der ikke er nominativ". 3) Nom. er typisk opslagsformen (i dansk såvel som i andre sprog). 4) I de fleste grammatiske fremstillinger stilles nom. øverst i bøjningsparadigmet, og de andre kasus følger efter i varierende rækkefølge.

I denne henseende adskiller grammatikker over ældre dansk (runedansk/olddansk, ældre middeldansk og yngre middeldansk) sig ikke fra traditionen. Brøndum-Nielsen beskriver i *Gammeldansk Grammatik* nominativ før de andre kasus, og Skautrup gør det samme i første bind af *Det danske Sprogs Historie* (Skautrup 1944). Bøjningsskemaet i fig. 1 er taget fra denne bog (jeg har dog udeladt nogle af Skautrups eksempler for overskuelighedens skyld), og det ser efter al sandsynlighed fuldstændig ud som de bøjningsskemaer de fleste er vant til: nom. øverst og de andre kasus følger efter.